

Türkiye’de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi

SEVİNÇ ERYILMAZ DİLEK* - GÖKÇEÇİÇEK AYATA**

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi¹ bünyesinde yer alan Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetin Önlenmesi Çalışma Grubu,² kadınlara yönelik her türden ayrımcılık ve şiddetin önlenmesine, bu konudaki yasal düzenlemelerin uygulanmasına ve uluslararası standartlara ulaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla oluşturuldu. Çalışma Grubu olarak, 2005 yılı sonundan itibaren İsveç Lund Üniversitesi’ne bağlı Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü (*Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law – RWI*) ile işbirliği halinde ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı’nın (*Swedish International Development Cooperation Agency – SIDA*) mali desteğiyle “Türkiye’de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi” Projesi’ni³ yürütmeye başladık. *Kadın Hakları Kitabı: Uluslararası Hukuk ve Uygulama* adını taşıyan elinizdeki yayın da bu Projenin bileşenlerinden biri. 2006 yılı başından 2009 yılına kadar üç yıl için planlanan Proje daha sonra 2009 yılını da kapsayacak şekilde bir yıl uzatıldı.

Merkez, Çalışma Grubu ve RWI, bu uzun süreli yol arkadaşlığına başlarken tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artarak ve başka şekiller alarak karşımıza çıkmakta olan kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık vakaları-

(*) İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Uzman.

(**) İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Uzman.

1 Bundan sonra “Merkez” olarak anılacaktır.

2 Bundan sonra “Çalışma Grubu” olarak anılacaktır.

3 Bundan sonra “Proje” olarak anılacaktır.

nı önleme yönündeki çabalara katkı sağlamayı amaç edindi. Bu amaçla, kilit konumda yer alan meslek gruplarından biri olan hakimler, savcılar ve avukatlardan oluşan yargı mensuplarına ve kadınların insan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına (STK) yönelik çalışmalar düzenlenerek Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan kadınların insan haklarına ilişkin standartların uygulamaya geçmesine destek olunması hedeflendi. Bu ana hedef çerçevesinde kadınların insan haklarına ilişkin uluslararası standartların yargı mensuplarınca özümsemesini ve uygulanmasını sağlamak; kadınların insan haklarına yönelik ihlallerin uluslararası standartlar ışığında çözümlenmesine katkıda bulunmak; kadın hakları ihlallerine ilişkin olarak avukatların ulusal düzlemde ileri sürülebilecek ulusal ve uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak; uluslararası mekanizmalara başvuru yolları hakkında bilgi vermek; STK'ları kadınların insan hakları ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuktaki düzenlemeler ve uluslararası başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirerek savunuculuk becerilerini artırmak; kadınların insan hakları konusundaki belgeleri Türkçeye tercüme ederek yayınlamak ve geniş çaplı dağıtımını yapmak, bu sayede gerek yargı mensuplarının gerek sivil toplumun konu hakkındaki farkındalığını artırmak; seminerlere ve yuvarlak masa toplantılarına katılanlar arasında bilgi alışverişi ve işbirliği yapılmasını sağlayacak enformel bir ağ oluşturmak Projenin alt hedefleri olarak belirlendi.

Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için Proje aktiviteleri arasında yargı mensuplarına ve STK'lara yönelik seminerler ile kamu görevlileri, yargı mensupları ve STK temsilcilerine yönelik yuvarlak masa toplantıları düzenlenmesi ve elinizdeki yayın da dahil olmak üzere ulusal ve uluslararası mevzuatın ve ilgili dokümanların derlendiği materyalin hazırlanması ve dağıtılması yer aldı. Bunların yanı sıra, hakimlerin gözünden Türk toplumunda ve yargılama sürecinde kadın-erkek eşitliğini değerlendirmek üzere bir araştırma yapılması planlandı.

Projenin başlangıcında yargı mensuplarına yönelik seminerlerde, kadınların insan haklarına ilişkin yaşanan, özellikle de uygulamadan kaynaklanan sorunların farklı tarafları olan avukatlarla hakimleri ve savcılarını bir araya getirmenin gerçekçi ve çözüm odaklı bir yaklaşım olduğunu düşünmüştük. Bu amaçla, 2006 yılının başında Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi ile temasa geçtik. Ancak Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi 2006 yılında hakim ve savcılarının, o sırada yeni değişmiş olan Türk Ceza Kanunu ile ilgili olarak yoğun eğitim çalışmaları olduğunu ve hakimlerin iş yoğunluğunu belirterek seminerle-

re katılımlarının mümkün olmadığını ilettiler. Bu nedenle avukatlara yönelik seminerleri hakim ve savcılara yönelik seminerlerden ayrı olarak düzenledik. Avukatlara yönelik seminerler için Türkiye’deki tüm barolara davet mektubu gönderdik ve toplamda dört avukat semineri gerçekleştirdik.

Avukatlara yönelik seminerler 14-18 Mayıs 2006, 30 Eylül-4 Ekim 2006, 23-27 Kasım 2006 ve 3-7 Mart 2007 tarihleri arasında düzenlendi. İkinci seminer dışındaki tüm seminerler İstanbul’da yapıldı. Seminerlere sırasıyla 12, 24, 23 ve 26 olmak üzere toplamda 85 avukat katıldı. Seminerler sayesinde Türkiye’deki 76 barodan 61’ine ulaşılmış ve kadın hakları alanında çalışmalar yürüten ya da bu alana ilgi duyan toplam 85 avukat Projeye dahil edilmiş oldu. Davetimize olumlu yanıt vererek Projeye dahil olan barolar Adana, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bartın, Batman, Bingöl, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Isparta, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Nevşehir, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Trabzon, Uşak, Van, Yalova, Yozgat ve Zonguldak barolarıdır.

Proje devam ederken 4 Temmuz 2006 tarihli ve 26218 sayılı *Resmî Gazete*’de “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” konulu 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlandı. Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu’ndan hareketle hazırlanan Başbakanlık Genelgesi’nde çocuklara ve kadınlara yönelik şiddet, töre/namus cinayetleri, medya ve şiddet konusundaki çözüm önerilerinin yanı sıra bu çözüm önerilerinin yaşama geçirilmesinden sorumlu kurumlar ve işbirliği yapılacak kurumlar/kuruluşlar da ayrıntılı olarak belirtilmektedir. Başbakanlık Genelgesi’nde yer alan “devletin yasalardan ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapması, yasalardaki anlayış değişikliğinin uygulamaya yansıtılabilmesi için gerekli mesleki eğitim çalışmalarının yapılması ve yasaların sıfır toleransla uygulanması sağlanmalıdır” düzenlemesine paralel olarak Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi ile yeniden iletişime geçerek Aile Mahkemesi hakimlerine, Ceza Mahkemesi hakimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına yönelik Eğitim Dairesi ile işbirliği halinde kadınların insan hakları konusunda seminerler düzenlemeyi arzu ettiğimizi bir kez daha ifade ettik.

Eğitim Dairesi'nden bu ikinci temasımızda aldığımız olumlu yanıt üzerine ilk olarak 23-26 Ekim 2007 tarihleri arasında İstanbul'da Aile Mahkemesi hakimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına yönelik bir seminer düzenledik. Bu seminere Türkiye'nin değişik bölgelerinden 15 Aile Mahkemesi hakimi ile 15 Cumhuriyet Savcısı katıldı. Aile Mahkemesi hakimlerine yönelik ikinci semineri 5-8 Şubat 2008 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirdik. Bu seminere de yine Türkiye'nin çeşitli yerlerinden 15 Aile Mahkemesi hakimi ile 10 Cumhuriyet Savcısı katıldı. Ceza Mahkemesi hakimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına yönelik tek seminerimizi 3-6 Haziran 2008 tarihleri arasında 12 Ceza Mahkemesi hakimi ve 12 Cumhuriyet Savcısının katılımıyla Antalya'da düzenledik.

Avukatlar ile ilk derece mahkemesi hakimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına yönelik seminerlerin yanı sıra Proje çerçevesinde 15-23 Kasım 2008 tarihleri arasında Yargıtay Başkanı'nın da bizzat katılımıyla Yargıtay'ın Hukuk ve Ceza Dairelerinin üyeleri ile Hukuk ve Ceza Genel Kurulu üyelerine yönelik bir seminer düzenledik. Genel olarak eşitlik ve ayrımcılık yasağını konu alan seminerin bir bölümü kadın hakları konusuna ayrıldı. Seminere katılan Yargıtay Başkanı ve 24 Yargıtay üyesi ile seminer sonrasında İsveç'e bir çalışma ziyareti yaptık. Bu ziyarette İsveç yargı sisteminin yanı sıra ombudsmanlık sistemine ilişkin kurumlarla da karşılıklı bilgi alışverişinde bulunuldu.

Türkiye'de genel olarak bürokraside özellikle de üst yönetimde kadınların temsil oranının oldukça düşük olduğu biliniyor. Yargı söz konusu olduğunda da bu durum değişmiyor. Yüksek yargı dışında kalan mahkemelerde görev yapan kadın hakim oranı 2007 yılı itibarıyla % 28,19 iken kadın savcı oranı % 5,62'dir.⁴ Toplam kadın hakim ve savcı oranı ise % 20,27'dir. Bu oran hakim ve savcılara yönelik olarak düzenlediğimiz seminerlere de yansdı. Hakim ve savcıların gönüllülük temelinde Adalet Bakanlığı'na başvurarak katılımcı oldukları seminerlerimizde kadın katılımcıların sayısı oldukça düşük oldu. Avukat seminerlerinde ise tam tersine kadın hakları merkezlerinde ya da adli yardım merkezlerinde kadın hakları konularında çalışan avukatlar çoğunlukla kadın avukatlar olduğu için katılımcıların büyük bir kısmını kadın katılımcılar teşkil etti.

Hakim ve savcılara yönelik olarak düzenlediğimiz seminerler kadın hakları alanında bu tarz seminerlere yönelik ihtiyacı ortaya çıkarmış olması bakımından da önem taşımaktadır. Proje dahilindeki hakim ve savcı seminer-

---

4 Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü verilerinden aktaran Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 6. CEDAW Ülke Raporu, s. 21, <http://www.ksgm.gov.tr/pdf/cedawrapor6.doc>.

leri bittikten kısa bir süre sonra tüm Türkiye'deki Aile Mahkemesi hakimlerine yönelik eğitimler düzenlenmeye başlanacağını öğrenmek ve bu eğitimlerin düzenlenmesinde bir etkimiz olduğunu görmek bizi çok mutlu etti. “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Yargı Mensuplarının Rolü Projesi Protokolü” 1 Nisan 2009 tarihinde dönemin Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin ile dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi. Bu Protokol ile, düzenlenecek hizmet içi eğitim faaliyetleri aracılığıyla, aile içi şiddetin yol açtığı suçlara ve şiddet mağduru kadınlara yönelik yargı faaliyetinde bulunan çeşitli yargı ve adalet hizmetleri mensuplarının; “kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve ilgili mevzuat ve uluslararası sözleşmeler, kadına yönelik şiddet alanında çalışma yapan veya çeşitli faaliyet ve görevleri olan diğer kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği” konularında farkındalık ve duyarlılığının artırılması amaçlanmaktadır. Söz konusu proje, Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Fonu'nun (UNFPA) teknik ve mali desteğiyle yürütülmektedir.

Yargı mensuplarına yönelik seminerler dışında, STK temsilcilerine yönelik olarak da iki seminer düzenledik. Bu seminerlere kadın hakları alanında aktif olarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları arasından seçilen kurumların temsilcilerini davet ettik. İlk seminer 21-23 Eylül 2007 tarihleri arasında Amargi Kadın Akademisi, Ana Fatma Kadın Derneği, Antalya Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi, Bağımsız İletişim Ağı, Başkent Kadın Platformu Derneği, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, Filmmor Kadın Kooperatifi, Gökkuşluğu Kadın Platformu, İmece Kadın Dayanışma Kooperatifi, İris Eşitlik Gözlem Grubu, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği, Kadın Mühendisler E-Platformu, Kadın Yurttaş Ağı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Mersin Bağımsız Kadın Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, Şahmaran Kadın Da(ya)nışma ve Araştırma Derneği, Türkiye Aile Planlaması Derneği, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği ve Van Kadın Derneği'nin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşti. STK'lara yönelik ikinci seminer ise 15-16 Kasım 2008 tarihleri arasında Ankara Kadın Dayanışma Vakfı, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Buca Evka-1 Kadın Kültür ve Dayanışma Evi Derneği, Çiğli Evka-2 Kadın Kültür Evi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Diyarbakır Selis Kadın Danışmanlık Merkezi, Ege Kadın Dayanışma Vakfı, Güldünya Bitlis Kadın Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İzmir Ka-

dın Dayanışma Derneği, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı, Kadınlara Hukuki Destek Merkezi, Kardelen Kadın Evi, Kazete Kadın Gazetesi, Petrol-İş Sendikası Genel Merkezi, S. S. Bağlar Kadına Yönelik şiddetle Mücadele, İletişim, Çevre, Kültür ve İşletme Kooperatifi, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, Tarsus Belediyesi Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi, Uçan Süpürge, Uluslararası Af Örgütü Kadın Grubu, Yaşam Kadın Çevre Kültür İşletme Kooperatifi, Yaşamevi Kadın Dayanışma Derneği ve Yenişehir Belediyesi Kadın Danışma ve Eğitim Merkezi temsilcilerinin katılımıyla gerçekteşti.

2008 yılı sonunda Proje ortaklarımızla birlikte çalışmalarımıza bir yıl daha devam etme kararı aldık. Bu uzatma sayesinde 2009 yılı içerisinde üç tane daha seminer düzenleme fırsatımız oldu. Bu seminerlerin genel amacı Projenin ilk aşaması ile aynı olmakla birlikte özel amacı katılımcıların CEDAW Komitesi'ne başvuru usulüne hakim olmalarını ve bu sayede Komite'ye başvuru olanağının yaratılmasını sağlamaktı. Bu nedenle 2009 yılında düzenlediğimiz seminerlerin içeriğini daha öncekilerden biraz daha farklı oluşturduk, seminerleri grup çalışmaları ve vaka incelemeleri ile daha fazla pratiğe yönelik hale getirdik. İlk seminerimizin katılımcıları Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği (KAHDEM) üyeleri oldu. Diğer iki semineri, önceki avukat seminerlerimize katılan avukatlara yönelik olarak düzenledik. Böylelikle, ilk aşamadaki seminerlerin sonuçlarını devam ettirmeye ve geliştirmeye çalıştık.

Yargı mensuplarına yönelik olarak düzenlenen seminerlerde her zaman esas hareket noktamız uluslararası insan hakları hukuku perspektifinden iç hukuka bakmak oldu. Özellikle Anayasa'nın 90. maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklikle "usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır" hükmünün bu maddeye eklenmesiyle birlikte, kadın haklarının anayasası olarak kabul edilen ve Türkiye'nin 1985 yılından beri taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hükümlerinin iç hukuka yansıtılması gereğinin altının çizilmesi daha da büyük önem kazandı. Bu bakımdan düzenlediğimiz seminerlerde başta CEDAW olmakla birlikte sadece CEDAW'la sınırlı olmamak üzere bu husus vurgulandı. Seminerlerde hem yurt dışından hem de Türkiye'den uzmanlar konuşmacı oldular. Tabii ki sadece bir seminere katılımıla hukuk alanındaki uygulamaların sihirli bir değnek dokunulmuşçasına birdenbire değişmesini beklemek yerinde değil. Ancak Proje çerçevesinde dü-

zenlenen seminerlerin, bu alanda çalışmakta olan hukuk uygulayıcılarına kadınların insan hakları konusundaki uluslararası belgelere nereden ve nasıl ulaşabileceklerine ve somut vakalara bu bilgiyi nasıl ve ne şekilde uygulayabileceklerine dair bir nebze de olsa yön göstermiş olduğunu ümit ediyoruz.

Sunum ve tartışma konularının başlıklarını, seminerin süresini, katılımcı grubun özelliklerini, seminer sürecinde öne çıkan konuları; katılımcı değerlendirme formlarını ve gözlemlerimizi dikkate alarak belirlemeye ve her seminerde içeriği geliştirmeye çalıştık. Bu konuda konuşmacıların desteği ve deneyimleri de yol gösterici oldu.

Yargı mensuplarına ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik düzenlediğimiz seminerlerde yer verdiğimiz başlıca konular şunlardır: uluslararası insan hakları belgelerinin Türk hukukundaki yeri, uygulanması ve bu konuda yargının rolü; kadının insan haklarına ilişkin uluslararası hukuk standartları; uluslararası insan hakları hukukunda toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık yasağı; kadına karşı şiddete dair uluslararası hukuki çerçeve; özel kişilerce gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin önlenmesi ve cezalandırılmasında devletin sorumluluğu; kadına karşı şiddetin sonucu olarak psikolojik zarar ve sağlık raporunun delil olarak kabulü; CEDAW Sözleşmesi'nin koruduğu haklar; CEDAW Komitesi'nin çalışma usulleri ve Komite kararları; Taraf Devlet raporları ve gölge raporlar; Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Türk mahkemelerinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilgili örnek vakalar; Türkiye'de aile içi şiddet ve namus cinayetleri; Türk hukukunda ve uygulamada eşler arası eşitlik; işyerinde ayrımcılık ve cinsel taciz; Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi; 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun; emsal kararlar.

Seminerlerde bize destek olan, emek ve mesai harcayan akademisyen, hukukçu ve uygulamacı tüm konuşmacılarımıza müteşekkirimiz. Onlar olmasaydı bu işin altından kalkmamız şüphesiz mümkün olmazdı. Özellikle üniversitelerde kadınların insan hakları konusunda çalışan, kadın bakış açısına sahip çok sayıda akademisyen olmadığı düşünülürse hem onların hem de bizim yapmaya çalıştığımız işin zorluklarını tahmin etmek zor olmayacaktır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi üyelerinin bu zorlukları aşmamızdaki desteği yadsınamaz. Başta Hukuk Fakültesi Dekanı ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı olmak üzere Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Uğur Alacakaptan, Doç. Dr. Kübra Doğan Yenisey, Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek, Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Murat İnceoğlu'na seminerlere sundukları katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Sadece İstanbul Bilgi Üniversitesi öğretim kadrosu değil seminer konuşmacılarının tümü hafta içi, hafta sonu demeden, özel programlarını seminer tarihlerine göre ayarlamaya çalışarak bizlerle oldular. Bu kişiler arasında birisi var ki; dünyanın öteki ucundan gelmesine ve Birleşmiş Milletler'deki görevinin yoğunluğu nedeniyle izin sürelerini kullanmak durumunda kalmasına aldırmaksızın neredeyse tüm seminerlerimizde bulundu, kendi "hak" mücadelesiyle bizlere umut olduğu gibi inanılmaz deneyimleriyle ufkumuzu genişletti. CEDAW Komitesi eski üyelerinden ve Birleşmiş Milletler'de Siyasi ve Hukuki Uzman olarak çalışan Dr. Miriam Estrada-Castillo'ya bu nedenle özel olarak teşekkür ederiz. Aynı şekilde, CEDAW Komitesi'nde başkanlık ve üyelik yapmış olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Feride Acar da ulusal ve uluslararası tüm sorumluluklarına rağmen, tüm yoğunluğu içinde zaman ayırarak bilgisini ve CEDAW deneyimlerini bizlerle paylaştı. Teklifimizi kabul edip seminerlerde yer almaya başladığı günden itibaren yapmaya çalıştığımızın ne kadar önemli olduğunu hissettirip bizi yüreklendirdiği için kendisine minnet borçluyuz. Yine, ismini özel olarak anmak istediğimiz bir diğer konuşmacımız Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Bertil Emrah Oder. Bertil Emrah Oder'e Projenin tüm seminerlerine katıldığı ve büyük emek harcadığı için müteşekkirimiz.

Miriam Estrada-Castillo, Feride Acar, Bertil Emrah Oder ve Üniversitemiz öğretim kadrosu dışında bu süreç boyunca bizlere destek olan ve seminerlerimizde sunum yapan tüm konuşmacılarımızın ismini tek tek anarak kendilerine teşekkür etmeyi borç biliriz. Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nden Prof. Dr. Göran Melander, Londra Üniversitesi Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Matthew Craven, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Türkan Sancar, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kadriye Bakırcı, Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi ve Ruhsal Travma ve Afet Çalışmaları Merkezi'nden Doç. Dr. Ufuk Sezgin, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şükran Şıpka, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi ve Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği kurucularından Doç. Dr. İpek İlkaracan, Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü Misafir Öğretim Üyesi Dr. Lyal Sunga, Azerbaycan Üniversitesi Adli Yardım Kliniği Müdürü Dr. Parvana Bayramova, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Psikososyal Trav-

ma Programı'ndan Psikiyatrist Dr. Zerrin Oğlağu, Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nden Araştırmacı Ilaria Bottigliero, Anayasa Mahkemesi eski Yedek Üyesi Ali Güzel, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Üyesi Ömer Uğur Gençcan, Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Başkanı ve Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin, Bakırköy Cumhuriyet Savcısı Kasım İlimoğlu, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi Kurucusu Avukat Filiz Kerestecioğlu, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER) Genel Başkanı Avukat Hülya Gülbahar, Interights'dan Avukat Doina Ioana Straisteanu, Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği'nden Evre Kaynak ve Şehnaz Kıymaz Bahçeci, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'ndan Zelal Yalçın ve Fatma Mefkure Budak, KA-DER'den Tuğba Atalar ve Sibel Yalın sunumlarıyla farklı seminerlere katkı sundular.

Elbette tüm bu çaba katılımcılar olmaksızın hiçbir anlam ifade etmeyecekti. Bu nedenle seminerlere katılan, seminerlerden edindikleri bilgileri başkalarıyla paylaşan tüm katılımcılarımıza da teşekkür ederiz.

Seminerler dışında Proje kapsamında kadına yönelik şiddet konusunda, kamudan ilgili kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin, hakim, savcı ve avukatların katıldığı iki yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirdik. Yuvarlak masa toplantılarından ilki 4 Aralık 2007 tarihinde, ikincisi 24 Eylül 2008 tarihinde Ankara'da düzenlendi. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Prof. Dr. Yakın Ertürk'ün moderatörlüğünü üstlendiği ilk yuvarlak masa toplantımıza Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu temsilcilerinin yanı sıra Kadınlara Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, KAMER Vakfı, Van Kadın Derneği ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı temsilcileri katıldılar. Toplantıda Ceza Kanunu'nda 2005 yılında yürürlüğe giren değişikliklerin kadınların insan haklarını nasıl etkilediği ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un uygulamaları tartışıldı. İkinci yuvarlak masa toplantısında moderatörlüğü Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Prof. Dr. Yakın Ertürk ile Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi eski Başkanı ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Ka-

mu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Feride Acar birlikte yürüttüler. Toplantıya Milletvekili Gaye Erbatur ile Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Fonu temsilcileri ile Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Van Kadın Derneği temsilcileri, hakimler, savcılar ve avukatlar katıldılar. Yuvarlak masa toplantıları sayesinde kamu ve sivil toplum bir araya gelerek uygulamada yaşanan sorunlara ilişkin görüşlerini ve çözüme ilişkin önerilerini dile getirdi, tartışma ve bilgi paylaşımı için ortak bir zemin yaratıldı. Özellikle Prof. Dr. Feride Acar ve Prof. Dr. Yakın Ertürk çok yoğun programlarına rağmen bizimle oldukları, bu Projeye inandıkları, tecrübelerini ve bilgilerini bizlerle paylaştıkları için kendilerine sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca yuvarlak masa toplantılarına katılan tüm kamu ve sivil toplum temsilcilerine bizlerle birlikte iletişim yolunu aradıkları ve zaman ayırdıkları için teşekkür ederiz.

Projenin kapsamı içerisinde yer alan sorunlara ışık tutma ve çözüm üretme konusunda yol gösterici olacağını düşündüğümüzden Çalışma Grubu olarak çok önemseydiğimiz bir diğer faaliyet de hakimlerin gözünden Türk toplumunda ve yargı sürecinde kadın-erkek eşitliğinin değerlendirileceği bir anket çalışması idi. Bu çalışmayı gerçekleştirebilmek için Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü ile yaptığımız yazışmalar ve görüşmeler ne yazık ki olumlu sonuç vermedi. Bu nedenle, soru formunu oluşturmuş olmamıza karşın anket çalışmasını yürütmedik. Anket çalışmasını hayata geçiremesek de anketin hazırlık safhasında bize destek olan ve soru formunu hazırlayan Merkez üyesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Seda Kalem'e teşekkür ederiz.

Anket çalışmasını gerçekleştirememiş olmamıza rağmen Proje çerçevesinde Yargıtay mensubu 25 hakime, 30 Aile Mahkemesi hakimine, 12 Ceza Mahkemesi hakimine, 37 Cumhuriyet Savcısına, 61 farklı barodan 85 avukata ve 43 STK temsilcisine eriştik ve yirmiye yakın kamu kurumuyla Proje çerçevesinde iletişim kurduk.

Yalnızca kitap çalışmasını değil diğer tüm Proje etkinliklerimizi gerçekleştirmemize fırsat veren SIDA'ya sunduğu mali destekten ötürü hem kendi adımıza hem de Proje katılımcıları adına teşekkür etmek isteriz. Projenin ilk üç yılı boyunca bizlere çalışma arkadaşı ve dost olan, Proje ortağımız RWI Türkiye Ofisi'nin Yöneticisi Lisa Grans, 2009 yılı başında görevini devrettiği

Angela Lenn ve Program Asistanı Gülşah Işık nezdinde RWT'ya etkinliklerde sundukları destekten dolayı teşekkür ederiz. Ayrıca Yargıtay Başkanı Hasan Gerçeker ve Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanı Özcan Avcı işbirliği sürecinde önemli rol oynayarak Proje etkinliklerinin gerçekleştirilmesini sağladılar. Kendilerine teşekkürlerimizi iletmek isteriz. Hakim ve savcı seminerlerinin düzenlenmesinde Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi ile yürüttüğümüz işbirliğinde koordinasyonu sağlayan Tetkik Hakimleri Feyrican Öztürk, Figen Benek ve Hakan Öztürk'e de değerli katkıları için teşekkür ederiz.

Çalışma Grubu olarak Projenin başından itibaren emek harcadığımız, elinizde tuttuğunuz bu kitap aracılığıyla seminerler ve yuvarlak masa toplantıları sayesinde ulaştığımızdan çok daha fazla sayıda kişiye ulaşma amacımıza erişmiş olacağız. Proje süresince konuyla ilgili kesimlerden pek çok kişinin uluslararası belgelere ve uluslararası mahkemelerin/komitelerin kararlarına birçok farklı nedenle birlikte özellikle dil engeli nedeniyle ulaşamadığını gördük. Başlangıçta en temel ve Türkçeye kazandırılmamış belgelerden oluşan bir kitapçık fikriyle yola çıkmıştık fakat ihtiyaçları ve talepleri göz önüne aldığımızda kitap çalışması öngördüğümüzden çok daha büyük bir çalışmaya dönüştü. Sürekli gelişmeye açık olan, kadınların insan hakları konusundaki belgelerin tümünün kitapta toplandığı yönünde bir iddiamız olmamakla birlikte özellikle kullanım kolaylığı düşünülerek hazırlanan bu çalışmanın, alanda çalışan herkese faydalı olacağını umut ediyoruz.

Tam da bu noktada kitabın biçimine ilişkin birkaç hususun altını çizmek isteriz. Kitapta derlenen belgeler arasında yer alan Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeleri *Resmi Gazete*'de yayımlanan çevirileriyle ve orijinal biçimleriyle aldık. Özellikle eski tarihli belgelerde yer alan Osmanlıca kelimelerde de bu nedenle dokunmadık. Ancak, bazı kelimelerde yazım kuralları çerçevesinde yaptığımız bazı düzeltmeleri köşeli parantez içerisinde ifade ettik.

Kitap çalışmasının başından beri akademik danışmanlığıyla bizi gerek belgelerin seçimi gerek çevirilerin kontrolü konusunda asla yalnız bırakmayan Doç. Dr. Bertil Emrah Oder'e özel bir teşekkür borçluyuz. Projenin başlangıcında bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşırken süreç içerisinde hem seminerlerimize hem de kitaba sunduğu destekle kendisi de aslında Proje ekibinde yer aldı diyebiliriz.

Defne Orhun, Lema Uyar ve Muzaffer Kaya kitaptaki metinlerin çevirilerinin önemli bir bölümünü gerçekleştirdiler. Özellikle Defne Orhun'un kişisel ilgi ve çabasının bizim için çok değerli olduğunu belirtmeden geçemeyiz. Hepsine bu çalışmada yer aldıkları için teşekkürler.

Kitabın en sancılı dönemlerini bizimle yaşıyan, tam yorulduğumuz anda enerjimizi ve dikkatimizi tekrar toplamamızı sağlayan, kitabın editörlüğünü ve redaksiyonunu yapan dostumuz, iş arkadaşımız Burcu Yeşiladalı iyi ki vardı... Titiz çalışmasıyla bu kitaba çok Őey kattığını belirtmeliyiz.

Projenin gerçekleşmesini sağlayan, yukarıda tek tek isimlerini saymaya çalıştığımız geniş ve özverili ekibin emeğini bu kitapla sizlere aktarmayı umuyoruz. Kadınların hayatını daha yaşanılır hale getirme çabasında bu kitabın bir faydası olabildiyse harcadığımız tüm emeğe değdiğini düşünüyoruz. En azından bir kadının hayatına değmeniz ve gzelleştirmeniz dileğiyle...